

הַלְבוֹת יְסוּדֵי הַתּוֹרָה פָּרָק ד

א. אַרְבַּעַה גּוֹפִים הָאֵלוּ שֶׁהֵן אֵשׁ וְרוּחַ וּמִים וָאָרֶץ, הֵם יְסוּדוֹת כָּל הַנִּבְרָאִים לְמַטָּה מִן הָרָקִיעַ; וְכָל שִׁיחִיָּה מְאֹדָם וּבְהִמָּה וְעוֹף וְרֶמֶשׂ וְדָג וְצִמָּח וּמִתְכַּת וְאַבְנִים טוֹבוֹת וּמְרַגְלִיּוֹת וּשְׂאֵר אַבְנֵי בְנִין וְהָרִים וְגוֹשֵׁי עֶפְרָה הַכֹּל, גָּלְמוּ מִחֶבֶר מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָאֵלוּ.

ב. נִמְצְאוּ כָּל הַגּוֹפִים שְׁלֵמֹתָה מִן הָרָקִיעַ, חוּץ מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָאֵלוּ, מִחֲבָרִים מְגֻלָּם וְצוּרָה, וְגֻלָּם שְׁלֵהֶם מִחֶבֶר מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת אֵלוּ; אֲבָל כָּל אֶחָד מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת, אֵינוֹ מִחֶבֶר אֶלָּא מְגֻלָּם וְצוּרָה בְּלִבָּד.

ג. דֶּרֶךְ הָאֵשׁ וְהָרוּחַ, לַהֲיֹת מֵהֶלְכָם מִמַּטָּה מִטְּבוֹר הָאָרֶץ לְמַעְלָה כְּלָפֵי הָרָקִיעַ; וְדֶרֶךְ הַמִּים וְהָאָרֶץ, לַהֲיֹת מֵהֶלְכָם מִתַּחַת הָרָקִיעַ לְמַטָּה לְאַמְצַע שְׁאַמְצַע הָרָקִיעַ, הוּא הַמַּטָּה שֶׁאֵין לְמַטָּה מִמֶּנּוּ. וְאֵין הַלּוּכִם בְּדַעְתָּם וְלֹא בַּחֲפָצָם, אֶלָּא מִנְהֵג שֶׁנִּקְבַּע בָּהֶם יֻטְבַּע שֶׁנִּטְבַּע בָּהֶם.

ד. טָבַע הָאֵשׁ חֵם יָבֵשׁ, וְהוּא קָל מְכֻלָּם; וְהָרוּחַ חֵם לַח; וְהַמִּים קָרִים לַחִים; וְהָאָרֶץ יְבֵשָׁה קָרָה, וְהִיא כְּבֵדָה מְכֻלָּם. וְהַמִּים קָל מִמֶּנָּה, לְפִיכָף נִמְצָא לְמַעְלָה מִן הָאָרֶץ; וְהָרוּחַ קָל מִן הַמִּים, לְפִיכָף הוּא מְרַחֵף עַל פְּנֵי הַמִּים; וְהָאֵשׁ קָל מִן הָרוּחַ.

ה. וּמִפְּנֵי שֶׁהֵם יְסוּדוֹת לְכָל גּוֹפִים שֶׁתַּחַת הָרָקִיעַ, יִמָּצֵא כָּל גּוֹף וְגוֹף מְאֹדָם וּבְהִמָּה וְחִיָּה וְעוֹף וְדָג וְצִמָּח וּמִתְכַּת וְאַבֵּן, גָּלְמוּ מִחֶבֶר מֵאֵשׁ וְרוּחַ וּמִים וְעֶפֶר; וְאַרְבַּעֲתָן יִתְעַרְבוּ בִּיחָד וְיִשְׁתַּנָּה כָּל אֶחָד מֵהֶם בְּעֵת הָעֲרוּב, עַד שִׁימָצֵא הַמִּחֶבֶר מֵאַרְבַּעֲתָן אֵינוֹ דּוֹמֶה לְאֶחָד מֵהֶן כְּשֶׁהוּא לְבֵדוֹ. וְאֵין בַּמַּעְרָב מֵהֶן, אִפְּלוּ חֵלֶק אֶחָד שֶׁהוּא אֵשׁ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ מִים בְּפָנֵי עֲצָמָן אוֹ אָרֶץ בְּפָנֵי עֲצָמָה אוֹ רוּחַ בְּפָנֵי עֲצָמָה; אֶלָּא הַכֹּל נִשְׁתַּנּוּ, וְנַעֲשׂוּ גּוֹף אֶחָד.

ו. וְכָל גּוֹף וְגוֹף הַמִּחֶבֶר מֵאַרְבַּעֲתָן, יִמָּצֵא בּוֹ קָר וְחֵם לַח וְיָבֵשׁ כָּאֶחָד. אֲבָל יֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים שִׁיחִיָּה בָּהֶם חֲזָקָה מִיְסוּד הָאֵשׁ כִּמּוֹ בְּעָלֵי נֶפֶשׁ חִיָּה, לְפִיכָף יֵרָאֶה בָּהֶם הַחֵם יָתֵר; וְיֵשׁ מֵהֶם גּוֹפִים שִׁיחִיָּה בָּהֶם חֲזָקָה מִיְסוּד הָאָרֶץ כִּמּוֹ הָאַבְנִים, לְפִיכָף יֵרָאֶה בָּהֶם הַיָּבֵשׁ הַרְבֵּה.

ז. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה, יִמָּצֵא גּוֹף חֵם יָתֵר מִגּוֹף אַחֵר חֵם, וְגוֹף יָבֵשׁ יָתֵר מִגּוֹף אַחֵר יָבֵשׁ. וְכֵן יִמָּצֵא גּוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם הַקָּר בְּלִבָּד; וְגוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם הַלַּח בְּלִבָּד. וְגוֹפִים, יֵרָאֶה בָּהֶם הַקָּר וְהַיָּבֵשׁ כָּאֶחָד בְּשׁוּוֹה, אוֹ הַקָּר וְהַלַּח כָּאֶחָד בְּשׁוּוֹה, אוֹ הַחֵם וְהַיָּבֵשׁ כָּאֶחָד בְּשׁוּוֹה, אוֹ הַחֵם וְהַלַּח כָּאֶחָד בְּשׁוּוֹה. לְפִי רֹב הַיְסוּד שֶׁחִיָּה בְּעִיקָר הַתְּעַרְבָת, יֵרָאוּ מַעֲשֵׂה אוֹתוֹ הַיְסוּד וְטָבְעוֹ בַּגּוֹף הַמַּעְרָב.

ח. וְכָל הַמִּחֶבֶר מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת אֵלוּ, לָהֶם הוּא נִפְרָד בְּסוּף. יֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר יָמִים אֶחָדִים, וְיֵשׁ שֶׁהוּא נִפְרָד לְאַחַר שָׁנִים רַבִּים; וְכָל שֶׁנִּתְחַבֵּר מֵהֶם אֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִפְרָד לָהֶם, אִפְּלוּ הַזֶּהָב וְהָאָדָם: אֵי אֶפְשָׁר שְׁלֹא יִפְסֹד וְיִחְזֹר לִיְסוּדוֹתָיו, וְיִחְזֹר מִקְצָתוֹ לָאֵשׁ וּמִקְצָתוֹ לַמִּים וּמִקְצָתוֹ לַרוּחַ וּמִקְצָתוֹ לָאָרֶץ.

ט. הוּאִיל וְכָל הַנִּפְרָד לֹאֵלוּ יִפְרָד, לָמָּה נֶאֱמַר לְאָדָם "וְאֶל-עֶפֶר תָּשׁוּב" (בראשית ג, יט) לְפִי שֶׁרַב בְּנִינוֹ מִן הָעֶפֶר. וְלֹא כָּל הַנִּפְסֹד, כְּשִׁיפְסֹד, מִיָּד יִחְזֹר לְאַרְבַּע הַיְסוּדוֹת; אֶלָּא יִפְסֹד וְיִחְזֹר לְדַבָּר

אחר, ודבר אחר לדבר אחר, וסוף הדברים יחזר ליסודות.
ונמצאו כל הדברים חוזרין חלילה.

י. ארבעה יסודות אלו, משתנים זה לזה תמיד בכל יום ובכל
שעה מקצתן, לא כל גופן. כיצד: מקצת הארץ הקרובה מן
המים, משתנית ומתפוררת ונעשית מים; וכן מקצת המים
הסמוכין לרוח, משתנים ומתמסמסין והווין רוח; וכן הרוח,
מקצתו הסמוך לאש משתנה ומתחולל ונעשה אש. וכן האש,
מקצתה הסמוך לרוח משתנה ומתכנס ונעשה רוח; וכן הרוח,
מקצתו הסמוך למים משתנה ומתכנס ונעשה מים; וכן המים,
מקצתן הסמוך לארץ משתנה ומתכנס ונעשה ארץ.

יא. ושנוי זה, מעט מעט ולפי ארך הימים; ואין כל היסוד
משתנה עד שיעשה כל המים רוח או כל הרוח אש, שאי אפשר
שיבטל אחד מן היסודות הארבעה. אלא מקצת ישתנה מאש
לרוח ומקצת מרוח לאש; וכן בין כל אחד וחברו, ימצא השנוי
בין ארבעתם וחוזרות חלילה.

יב. ושנוי זה יהיה בסביבת הגלגל, ומסביבתו יתחברו ארבעתם
ויהיה מהם שאר גלמי בני אדם ונפש חיה וצמח ואבן ומתכת.
והאל נותן לכל גלם וגלם צורה הראויה לו, על ידי המלאך
העשירי שהיא הצורה הנקראת אישים.

יג. לעולם אין אתה רואה גלם בלא צורה, או צורה בלא גלם.
אלא לב האדם הוא שמחלק הגוף הנמצא בדעתו, ויודע שהוא
מחבר מגלם וצורה, ויודע שיש שם גופים שגלמם מחבר
מארבע יסודות, וגופים שגלמם פשוט ואינו מחבר מגלם אחר.
והצורות שאין להם גלם, אינן נראין לעין, אלא בעין הלב הם
ידועים, כמו שידענו אדון הכל בלא ראית עין.

יד. נפש כל בשר, היא צורתו שנתן לו האל. והדעת היתרה
המצויה בנפשו שלאדם, היא צורת האדם השלם בדעתו; ועל
צורה זו נאמר בתורה "נעשה אדם בצלמנו כדמותנו" (בראשית
א, כו), כלומר שתהיה לו צורה היודעת ומשגת הדעות שאין
להם גלם, עד שידמה להן. ואינו אומר על צורה זו הנפרת
לעינים, שהיא הפה והחטם והלסתות ושאר רשם הגוף, שזו
תאר שמה.

טו. ואינה הנפש המצויה לכל נפש חיה, שבה אוכל ושותה
ומוליד ומרגיש ומרהר. אלא הדעה שהיא צורת הנפש,
ובצורת הנפש הכתוב מדבר. ופעמים רבות, תקרא זו הצורה
נפש ורוח; ולפיכך צריך להזהר בשמות, שלא תטעה: וכל שם
ושם, ילמד מענינו.

טז. אין צורת הנפש הזאת מחברת מן היסודות, כדי שתפרד
להם, ואינה מפותח הנשמה, עד שתהא צריכה לנשמה כמו
שהנשמה צריכה לגוף; אלא מאת ה', מן השמים היא. לפיכך
כשיפרד הגלם שהוא מחבר מן היסודות, ותאבד הנשמה מפני
שאינה מצויה אלא עם הגוף וצריכה לגוף בכל מעשיה, לא
תפרת הצורה הזאת, לפי שאינה צריכה לנשמה במעשיה אלא
יודעת ומשגת הדעות הפרודות מן הגלמים, ויודעת בורא
הכל, ועומדת לעולם, ולעולמי עולמים. הוא שאמר שלמה
בחכמתו, "וישב העפר על-הארץ, כשהיה; והרוח תשוב, אל-
האלהים אשר נתנה" (קוהלת יב, ז).

יז. כל הדברים האלו שדברנו בענין זה, כמר מדלי הם ; ודברים עמוקים הם, אבל אינם כעמק ענין פרק ראשון ושני. ובאור כל אלו הדברים שבפרק שלישי ורביעי, הוא הנקרא מעשה בראשית. וכן צוו חכמים הראשונים, שאין דורשין גם בדברים האלו ברבים, אלא לאדם אחד בלבד מודיעים דברים אלו ומלמדין אותו.

יח. ומה בין ענין מעשה מרכבה לענין מעשה בראשית שענין מעשה מרכבה, אפלו לאחד אין דורשין בו, אלא אם כן היה חכם ומבין מדעתו, נותנין לו ראשי הפרקים ; וענין מעשה בראשית, מלמדין אותו ליחיד, אף על פי שאינו מבין אותו מדעתו, ומודיעין אותו כל שיכול לידע מדברים אלו. ולמה אין מלמדין אותו ברבים, לפי שאין כל אדם יש לו דעת רחבה להשיג פרוש ובאור כל הדברים על ברין.

יט. בזמן שאדם מתבונן בדברים אלו, ומכיר כל הברואים ממלאך וגלגל ואדם וכיוצא בו, ויראה חכמתו שלהקדוש ברוך הוא בכל היצורים וכל הברואים מוסיף אהבה למקום, ותצמא נפשו ויכמה בשרו לאהב המקום ברוך הוא ; ויירא ויפחד משפלותו ודלותו וקלותו, כשיערך עצמו לאחד מהגופות הקדושים הגדולים, וכל שכן לאחד מהצורות הטהורות הנפרדות מן הגלמים, שלא נתחברו בגלם כלל. וימצא עצמו, שהוא ככלי מלא בוששה וכלמה, ריק וחסר.

כ. ועניני ארבעה פרקים אלו שבחמש מצוות האלו הם שחכמים הראשונים קוראין אותן פרדס, כמו שאמרו ארבעה נכנסו לפרדס : ואף על פי שגדולי ישראל היו וחכמים גדולים היו, לא כלם היה בהן כוח לידע ולהשיג כל הדברים על ברין.

כא. ואני אומר שאין ראוי להטיל בפרדס, אלא מי שנתמלא כרסו לחם ובשר ; ולחם ובשר זה, הוא לידע באור האסור והמתר וכיוצא בהן משאר המצוות. ואף על פי שדברים אלו, דבר קטן קראו אותם חכמים, שהרי אמרו חכמים דבר גדול מעשה מרכבה, ודבר קטן הויה דאביי ורבא ; אף על פי כן, ראויין הן להקדימן : שהן מישבין דעתו שלאדם תחלה, ועוד שהן הטובה הגדולה שהשפיע הקדוש ברוך הוא לישוב העולם הזה, כדי לנחל חיי העולם הבא. ואפשר שידעם הכל גדול וקטן, איש ואשה, בעל לב רחב ובעל לב קצר.